

МОВНІ КОНТАКТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

*Антонюк Н. М.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Титаренко О. Ю.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

МЕТОДОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ІНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ: ФУНКЦІЇ, КОГНІТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ГНОСЕОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Сучасна лінгвістика досліджує логіко-смісловий базис мови, інтерпретацію реальності мовними засобами. Когнітивна лінгвістика репрезентує мовні знання як логічно обґрунтовану систему для структурування речення, тобто речення у різних мовах має спільний логічний смісловий базис.

Проблеми інтерпретації і розуміння тісно пов'язані з аналізом мислення, знань, мови, комунікації тощо, тому при розгляді даних питань нам довелося звернутися до міждисциплінарного підходу, що й дозволило більш чітко визначити зв'язок цілої низки теоретичних і прикладних дисциплін, який може служити підґрунтям для теоретичного, методологічного узагальнення та пошуку єдиної концептуальної схеми процесу інтерпретації як виду пізнавальної діяльності.

Відомо, що в пізнавальній діяльності і формуванні знання ми спираємося на смислопокладання чи розкриття вже існуючих смислів, на осягнення знаків – інтерпретацію, отже, ми неминуче виходимо на проблемне поле герменевтики, а *суб'єкт* уявляється як "людина інтерпретуюча". Провідні спеціалісти в даній галузі відзначають, що досвід герменевтики може бути корисний для подолання обмеженості традиційної методології пізнання, де подано гранично абстрактний суб'єкт у формі почуттєвого чи логічного знання (абстрактно-теоретичного), а проблему мови винесено поза її межі [3, 22]. Необхідно знайти спосіб введення в методологію пізнання не тільки теоретизовано, трансцендентальної "свідомості взагалі", але менш абстрактного, цілісного суб'єкта, у єдності його мислення, волі, почуттів, віри, повсякденного життя. Тому необхідно врахувати досвід герменевтики та простежити діалог традицій і різних сучасних підходів до суб'єкта, пізнання в цілому.

Феномен інтерпретації і пов'язане з ним коло проблем досить широко аналізуються як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Без сумніву, логіко-лінгвістичний і психолінгвістичний напрямки аналізу проблеми інтерпретації пов'язані з різними сферами наукового знання. З огляду на таку постановку питання у статті

використовуються: діяльнісний і синергетичний підходи (при розгляді інтерпретації у різних формах пізнавальної діяльності); комунікативний (герменевтичний) – у дослідженні усної і письмової сфер повсякденно-практичного пізнання.

Метою статті є комплексний розгляд і визначення методологічної бази розробки проблеми інтерпретації.

У ході проведеного дослідження було обґрунтовано і реалізовано методологічний підхід до проблеми інтерпретації на загальнонауковому, конкретно науковому рівнях у їхній єдності і взаємозв'язку, що передбачає використання комплексного, багатфакторного підходу до інтерпретації в основних її проявах: як виду пізнавальної діяльності, як загальнонаукового і конкретно наукового методу і як процедури пізнання; визначено, що інтерпретація – це безперервний момент буття людини, її духовно-практичного освоєння дійсності, вид соціально-культурної, комунікативно-пізнавальної діяльності, що виступає як метод і як аксіологічна процедура надання змісту. Установлено, що інваріантність механізмів інтерпретації знаходить прояв у базових універсалах – герменевтичних ситуаціях розуміння (діалог, переклад, письмовий текст).

На основі діялісного підходу в аспекті виявлення інтерпретації як самостійної діяльності і як допоміжної операції в структурі іншої діяльності обґрунтовано включеність інтерпретації в ряд когнітивних операцій: "розуміння", "пояснення" (ця проблема досі викликає низку суперечностей); показано універсальність цього виду пізнавальної діяльності, залученість інтерпретаційних механізмів у всіх герменевтичних ситуаціях, що свідчить про цілісність пізнавального простору, з усіма видами комунікативних контактів людини: з людиною, з навколишнім світом, із предметними, мовними втіленнями; підтверджено постійну присутність аксіологічного моменту в інваріанті самої інтерпретації [12, 35-40]. Поняття інтерпретації в умовах сьогодення вже зробило перехід на рівень теоретико-пізнавальної категорії і позначає вже не просто одну з операцій, а виступає інваріантом мисленнєвої діяльності, набуваючи статусу міждисциплінарного рівня і виявляючи свої інтеграційні можливості.

Об'єктом є інтерпретація як складний інтегративний вид пізнавальної діяльності, що має різноманітні форми прояву.

Предметом дослідження є функції інтерпретації в контексті сучасних методологічних уявлень.

Метою є виявлення методологічної сутності інтерпретації, визначення її функцій і когнітивних можливостей.

Завдання статті:

1. Розглянути розвиток методологічного аналізу проблеми інтерпретації в англійській мові.
2. Визначити місце інтерпретації в загальнонауковому категоріальному ряді.
3. Виявити когнітивні можливості інтерпретації в ході наукової інтеграції.
4. Вивчити базові універсали інтерпретаційних процесів (діалог, переклад, письмовий текст) як модулі пізнавальної діяльності.

У статті проведено аналіз вітчизняної і зарубіжної літератури, присвяченої проблемам інтерпретації, розуміння, пояснення взагалі і методологічним проблемам інтерпретації зокрема, який дозволяє дійти висновку про те, що проблематика дослідження (виявлення і вивчення сутності, структури, функцій та можливостей інтерпретації) була завжди однією з найбільш актуальних у філософії з часів античності та залишається такою як для закордонної, так і для вітчизняної філософії і методології.

Методологічним центром дослідження даної проблеми є розуміння інтерпретації

(Ф. Шлейєрмахер, В. Дільтей, М. Хайдеггер, Г. Г. Гадамер, П. Рікьор). У ХХ столітті початок гуманітарного пізнання пов'язують з роботами В. Дільтея. Основна теза Дільтея про специфіку наук про дух і наук про природу та їх вираженість в основних методах – інтерпретації і поясненні – була продовжена у рамках неокантіанської Баденської школи в особі Г. Ріккєрта і В. Віндельбанда, а також М. Вебера, Г. Зіммеля.

Висвітлення різних сторін проблеми інтерпретації і розуміння як факторів розвитку культури і як методів гуманітарного пізнання можна знайти в роботах таких учених ХІХ–ХХ ст., як М. М. Бахтін, Ю. М. Лотман, М. К. Мамардашвілі.

Значний внесок у розробку методологічних проблем аналізу соціально-філологічних аспектів пошуку нових критеріїв і цінностей раціонального мислення в контексті сучасної культури зроблено в роботах М. М. Вернікова, А. І. Кавалєрова, А. С. Кирилюка, А. В. Мисуно, Н. Н. Мокляка, В. І. Шинкарука. Специфіка інтерпретації розглядається також фахівцями в галузі педагогіки, психології. У цьому зв'язку варто згадати праці В. П. Вісковатої, Т. М. Дрідзе, І. А. Зимньої, О. О. Леонтьєва, Є. І. Пассова, О. П. Саннікової, О. Я. Чебикіна.

Для презентації знань у процесі навчання з позицій когнітивного підходу необхідно використовувати семантичні категорії, які інкорпорується до сфери мислення і водночас до смислової грані мови і завжди виступають у певному мовному втіленні в деякій модифікації, що зумовлена їх проходженням крізь призму мови [1; 32]. Таким чином, проблему структурування висловлювання можна представити на різних рівнях структурної складності – лексема, синтагма, синтаксема чи дискурс залежн від ступеня розгорнутості висловлювання. Студент оперує різним синтаксичним репертуаром семантичних категорій в процесі їх розгортання чи комбінування при побудові цілого. Побудова синтаксеми як навчальна задача – проблема його конструювання шляхом комбінаторики мовних експонентів семантичних категорій, а стратегічне завдання викладача – забезпечення відповідних вправ.

Інтеграція лінгвокогнітивної парадигми до текстових студій дозволяє розглядати семантику тексту як ментальну репрезентацію дійсності (В. З. Дем'янков, Р. Джекендофф, О. С. Кубрякова, Ю. С. Степанов). Сам текст при цьому є основною формою фіксації знань людини й виступає як джерело вивчення знань, опредметнених у ньому (В. Б. Касевич, А. І. Новиков, В. В. Петров, Р. М. Фрумкіна, В. Я. Шабєс). Саме в межах лінгвокогнітивної парадигми, з погляду представлених у тексті знань, стає можливим поглиблене вивчення всіх категорій художнього тексту.

Поняття інтерпретації має велике гносеологічне значення [6, 47], відіграючи важливу роль при зіставленні наукових теорій з областями, які вони описують. Оскільки кожна з природознавчих теорій задумана і побудована для опису деякої області реальної дійсності, то ця дійсність є її (теорії) “природною” інтерпретацією. Проте інтерпретації не є єдино можливими навіть для змістовних теорій класичної фізики і математики, адже навіть із факту ізоморфізму механічних та електричних коливальних систем, описуваних одними й тими ж диференціальними рівняннями, одразу ж впливає, що для таких рівнянь можливі здебільшого дві різні інтерпретації. І ще більшою мірою це стосується абстрактно-дедуктивних логіко-математичних теорій, які допускають не тільки різні, а й неізоморфічні інтерпретації. Про їхні “природні” інтерпретації говорити взагалі важко. Абстрактно-дедуктивні теорії можуть обходитися і без “перекладу” своїх понять “фізичною мовою”.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інтерпретація виступає як загальнонауковий метод відтворення і трансляції знання, спосіб об'єднання його в певну

"картину світу" [2, 13] і як міждисциплінарна гносеологічна форма, яка служить для встановлення відношень між різними галузями дисциплін. Інтерпретація постає результатом інтеграції природничо-наукового і соціогуманітарного знання. Наукова інтерпретація – це процес надання смислу певним теоріям, концепціям і гіпотезам, процедура розкриття їхнього змісту.

Інонаціональна інтерпретація є однією з найпоширеніших форм міжнаціонального культурного спілкування. По-перше, міжвидовий ("інтерсеміотичний") переклад часто відбувається не в межах одного мовнокультурного середовища, а в процесі міжнаціональних зв'язків. Найпростіший приклад – літературний твір (роман, повість чи драма) інсценізується, екранізується, ілюструється митцями інших країн. Інтерпретація тут часто є подвійною – переклад іншою національною мовою та "мовою", засобами іншого мистецтва. По-друге, художній твір, включений у систему певної національної культури і внутрішньо пов'язаний з аналогічними явищами інших видів мистецтва (або протиставлений явищам, відмінним за творчими принципами), переходить до інонаціонального середовища, зберігаючи певною мірою багатоманітність цих відношень або втрачаючи їх і тим самим збіднюючи свою сутність, тобто свій зміст.

Викладенні у статті положення можуть бути використані для розробки проблеми лінгвосеміотичної специфіки показників емоційної інтерпретації тексту.

Л і т е р а т у р а :

1. Булыгина Т. В. Языковая концептуализация мира / Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев. – М., 1997. – 477 с.
2. Воробьева О. Л. Семантическое пространство художественного текста: интерпретация мира или мир интерпретаций // Материалы научной конференции. – М.: Диалог МГУ, 1997. – С. 39–40.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – С. 70–85.
4. Гальперин И. Р. Информативность единиц языка / И. Р. Гальперин. – М., 1974. – С. 123–125.
5. Гачечиладзе Г. Р. Художественный перевод и литературные взаимосвязи / Г. Р. Гачечиладзе. – изд. 2-е. – М., 1980. – С. 10–15.
6. Гусев С. С. Проблема понимания в философии: философско-гносеологический анализ / С. С. Гусев, Г. Л. Тульчинский. – М., 1985. – С. 25–40.
7. Максимов С. С. Перекладацький аналіз тексту / С. С. Максимов, Т. О. Радченко. – К., 2001. – С. 88.
8. Кабакчи В. В. Прагматика английского языка. Сборник упражнений по переводу / В. В. Кабакчи. – СПб. : "Изд-во Союз", 2000. – С. 151.
9. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – С. 15–17.
10. Корунец І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – К. : Вища школа, 1999. – С. 30–48.
11. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М., 1997. – С. 354.
12. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – Вінниця, 2004. – С. 230.
13. Радзиевская Т. В. Коммуникативно-прагматические аспекты текстообразования : Дис. ... д-ра филол. наук / Т. В. Радзиевская. – К., 1998. – С. 33–50.
14. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка : Учебник / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева и др. – К. : Вища школа, 1991. – С. 9–48.
15. Beaugrande R. A. Introduction to textlinguistics / R. A. Beaugrande, W. U. Dressler. – N. Y., 1981.
16. Hoey M. Patterns of Lexis in Text / M. Hoey. – Oxford : Oxford Unit Press, 1991. – P. 550.